

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ У СІЛЬСЬКІЙ МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ

Сучасні педагоги перебувають у постійному пошуку шляхів гуманізації, індивідуалізації, емоційно-вольового підсилення інтелектуального розвитку, інтеграції засобів навчання, раціональніших форм організації навчально-виховного процесу. В таких умовах на перший план виступає такий тип навчання, „який, окрім змістовно-методичної організації, моделює соціальні взаємодії школяра з ровесниками та з учителем” [4; 59]. Це навчання створює всі передумови для особистісного розвитку дитини і, на відміну від навчально-виховного процесу, який викликає у вихованців перенапруження та психологічний дискомфорт, є, на нашу думку, оптимальним.

Якщо в міській школі впровадження особистісно орієнтованого навчання і виховання на практиці здійснюється порівняно активно, то в сільській, а особливо малокомплектній школі, це питання залишається відкритим.

Проблемою малокомплектних шкіл займалися ряд методистів нашої та зарубіжних країн: Г.М.Аквілева, К.Д.Гончарова, В.П.Горощенко, Г.В.Ковальчук, Л.К.Нарочна, О.Я.Савченко, І.А.Степанов, Г.Ф.Суворова та інші.

З одного боку, в малокомплектній школі для впровадження особистісно орієнтованого підходу є головна умова, якої, згідно проведених досліджень, не вистачає в міських школах, – це невелика наповнюваність класів. Ця умова дозволяє збільшити кількість прямих комунікативних контактів між учителем та учнем. За словами К.Д.Ушинського, „вплив особистості вихователя на молоду душу становить ту виховну силу, яку неможливо замінити ні підручниками, ні моральними сентенціями, ні системною заохочень і покарань” [4; 29].

З іншого боку, не варто забувати, що початкові малокомплектні школи характеризуються тим, що вчитель працює одночасно з учнями 2, а часом і 3 класів, об'єднуючи уроки з одного або різних предметів, однотемні та різнотемні заняття, комбінуючи інші варіанти роботи тощо.

В таких умовах, здавалося б, хоч би встигнути викласти необхідний матеріал. Встигнемо чи не встигнемо ми це зробити – невідомо, а ось те, що зможемо загубити дитячу особистість байдужим ставленням – це факт.

Наприклад, працюємо з дітьми одного класу, в одних діток – індивідуальна робота, що була попередньо детально вами пояснена. Дитина, яка працює за індивідуальною карткою, дає вголос запитання, збиваючи ритм роботи. Ви нервуєте, адже все пояснили зрозуміло. І саме тут, у цій ситуації кожне ваше слово має зміст. Як поступити? Що зробити, щоб цілком не збити роботу, яку і так важко організувати, і щонайважливіше – як не

образити особистість дитини, не пригнітивши її цікавість, адже запитання може бути цілком доречним. І водночас, як пояснити, що дитина призупиняє роботу, звертаючи на себе увагу всього класу, була неуважна при поясненні?

Якщо запитання дитини було недоречним, то вказуємо на це, не травмуючи психіку дитини. Адже головна заповідь особистісно-розвивального навчання – „щадити дитину” [4; 64]. У початкових класах це варто зробити, пов’язавши ситуацію з близьким до дитини, наприклад, з казковими героями. У нашому випадку можна сказати: „Ти потоваришував з неуважною сорокою. А це тобі не личить”.

У випадку, якщо дитина говорить цікаву інформацію, виявляє власну думку, вона має бути вислухана в будь-якому разі.

Відносини, взаємодія вчителя і учня мають будуватись на принципі гуманізації – це побудова такої педагогічної технології, яка б забезпечила свідомий вибір учнем духовних цінностей і формування на цій основі особистісно та громадянсько-ціннісних орієнтирів [2; 5].

Існують загальні особливості роботи в малокомплектній школі (за О.Я.Савченко):

- 1) обов’язковість самостійної роботи учнів;
- 2) застосування роздаткового матеріалу;
- 3) чергування самостійної роботи із роботою з вчителем;
- 4) обмежені можливості у використанні наочності;
- 5) урізноманітнення методів навчання;
- 6) єдиний план, складений для всіх класів комплекту [1; 8].

Комплекс „школа – дитячий садок” є, на нашу думку, втіленням принципів особистісно орієнтованого виховання, оскільки йому притаманна така організація стосунків учасників педагогічного процесу, в якій дитина перебуває як у якості об’єкта, так і суб’єкта виховного процесу. Підтвердженням цього є слова В.О.Сухомлинського: „Людина найкраще виховується тоді, коли вона виховує інших...” [5; 597].

При роботі в малокомплектній школі варто використати зарубіжний досвід, зокрема навчання у Вальдорфській школі (Р.Штайнер), яке побудоване на принципах гуманізації і індивідуалізації та справедливо назване „навчанням у мистецтві”. Доцільно використовувати знання про типи темпераменту людини в навчально-вихованому процесі, як це робили прибічники Штайнер-педагогіки.

Необхідно розсаджувати діток у класі, враховуючи певні комбінації типів темпераменту, створювати індивідуальні завдання відповідно до них, робота на комп’ютері, на нашу думку, теж вимагає певного невимушеного поділу на типи темпераменту. Це не означає, що ми скажемо: „Флегматики сіли сюди, а сангвініки роблять те”. Насправді цей процес має бути завуальований. Крім того, існують інші способи виділення дітей у групи, з якими в малокомплектній школі працювати легше (наприклад: за наявністю літери у прізвищі, за порою року, в яку в дитини день народження, за уподобаннями і т.д.). Не втрачайте жодної можливості, щоб виділити діток.

Використання рольових, імітаційних ігор, драматизації, підбір додаткових завдань, враховуючи спрямованість дитини – все це можна використовувати в класах-комплектах з метою особистісного розвитку дітей.

Деякі етапи одного уроку в різних класах можна об'єднати: наприклад, „Хвилинка календаря” на уроці природознавства. Діти різних класів готуватимуться до неї, відповідно до власних нахилів та здібностей. Учні, що мають математичну спрямованість розвитку, можуть скласти приклади, задачі на визначення температури повітря, інші зображають стан погоди в малюнках, за допомогою музики чи пластичних рухів і т.д.

Доцільним є використання інтерактивних технологій: наприклад, „Навчаючи вчусь” та „Ажурна пилка” при вивченні нового матеріалу, „Займи (зміни) позицію” при вивченні проблемного твору на уроках читання тощо.

Окремо виділимо роботу з обдарованими дітьми в сільській малокомплектній школі. Дослідження показують, що 21,9% сільських учнів мають високий рівень духовного розвитку. А отже, створення проблемних ситуацій, що активізують пошукову роботу, неодмінно сприятиме особистісному росту вихованців. Цей ріст, до речі, має бути обов'язково помічений учителем.

У таких умовах найбільш важливим є підготовка майбутніх учителів. Саме тому ще у ВНЗ повинні створюватись умови для морального розвитку особистості студента. Варто ще при вступі у вуз перевіряти, крім розумового і фізичного, ще й моральний критерій розвитку особистості людини.

Недарма директор Сахнівської СШ Черкаської області, академік АПН України, народний учитель О.Захаренко виділяє 6 основних таємниць творчості вчителя, до яких має бути готовий кожен, хто вирішив стати вчителем:

1. Велика праця в підготовці конспекту уроку, неповторного, як свято єднання вчительської душі з душами своїх вихованців.
2. Вміння нестандартно мислити, вирішувати будь-які проблеми.
3. Повна свобода у виборі форм і методів.
4. Демократизація навчання, в поєднанні з високою вимогливістю (від себе добавимо: не лише до дитини, а й вимогливістю до власної особистості), турботою про здоров'я дитини.
5. Пробудження і розпізнання у дітей природної обдарованості, яку всіма силами слід підтримати, розвинути, досягти найвищого рівня творчості.
6. Стимул [3; 1].

Педагог повинен поводитись особистісно, тобто задовольняти фундаментальні потреби дитини в її розумінні, безумовному прийнятті і визнанні. Виховна сила цієї позиції досить значна, оскільки вона торує шлях морально-особистісного саморозвитку школяра [4; 7]. Він має вміти підтримати здібності учнів, надати їм можливості виходити за межі улюбленого предмета, працювати у власному темпі, розробляти індивідуальні навчальні плани для учнів понад державний стандарт тощо.

На нашу думку, впровадження особистісно орієнтованого навчання в сільській малокомплектній школі можливе, лише необхідне терпіння

вчителя, творчий підхід, знання новітніх технологій, а головне – любов до дітей, кожна з яких є неповторною особистістю.

Список використаних джерел

1. Біда О.А. Сільська малокомплектна школа (для вчителів початкових класів і студентів педагогічних факультетів). – К.: Науковий світ, 2000. – 34с.
2. Бойко А. Виховуючи суб'єкт – суб'єктні відносини вчителів і учнів як основа модернізації освітньої галузі в Україні // Рідна школа. – 2004. – №4. – С.4-8.
3. Захаренко О. Творчі таємниці вчителя // Початкова школа. – 1998. – №3. – С.1-2.
4. Кремень В. Освіта і наука України. Шляхи модернізації. – К.: „Грамота”, 2003. – 215с.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані педагогічні твори: В 5-ти т. – К., 1976. – Т.2.